

სკოლის მოსწავლეთა ქცევითი პრობლემები

მარიამ ხეთაგაშვილი

სტუ-ს დოქტორანტი

BEHAVIORAL PROBLEMS OF SCHOOL CHILDREN

Mariam Khetagashvili

PhD student of GTU

SUMMARY

The article "Behavioral problems of school children" is about the behavioral problems of school children. The behavior of students is determined by the school discipline, which in turn determines the success of the educational process. The article discusses student behavioral problems, the causes of student conflict, and bullying, one of the most common forms of violence in the 21st century. We are talking about the types of bullying (physical bullying, latent bullying, verbal bullying), its causes and main characteristics. Conflict situations between children in school are caused by their aggression. They often express their aggression through various forms of violence. The article discusses the types of aggression.

Keywords: physical bullying, latent bullying, verbal bullying, conflict, types of aggression

შესავალი

სკოლა ის ადგილია, სადაც ბავშვი პირველ დამოუკიდებელ ნაბიჯებს დგამს. პირველივე კლასიდან ბავშვს თანაკლასელების, მასწავლებლის და სასწავლო პროცესის მიმართ საკუთარი დამოკიდებულება უყალიბდება. ასევე ხდება მისი თვითშეფასებისა და მოტივაციის ჩამოყალიბებაც. პრობლემები და კონფლიქტები, რომლებიც მოზარდს ამ დროს შეიძლება შეხვდეს, დიდ როლს ასრულებს მისი პიროვნების ჩამოყალიბებაში, შესაბამისად დიდი ყურადღება უნდა მივაქციოთ. სკოლაში გამოვლენილი რთული ქცევა უნდა მართონ პედაგოგებმა მშობლების დახმარებით. მოსწავლეთა ქცევის წესს განაპირობებს სასკოლო დისციპლინა, რომელიც თავის მხრივ განაპირობებს სასწავლო-აღმზრდელობითი პროცესის წარმატებას.

ძირითადი ნაწილი

სკოლაში მოსწავლეთა ქცევითი პრობლემები იწვევს კონფლიქტს. რაც აისახება სასწავლო პროცესზე. სკოლაში კონფლიქტის მიზეზი შესაძლოა გახდეს აქსელერაცია (ბავშვის ფიზიკური განვითარებისა და ზრდის დაჩქარება წინა თაობებთან შედარებით). როდესაც ასეთ პრობლემასთან გვაქვს საქმე ორგანიზმის ზოგადი მომწიფება კი არ ჩქარდება, ძლიერდება მისი დისჰარმონია სოციალურ

მომწიფებასთან, რაც იწვევს მოზარდობის კრიზისს. ეს აძნელებს ბავშვების სწორ აღზრდას. პედაგოგისთვის ძნელი ხდება მოსწავლეების შინაგანი მდგომარეობისა და მოთხოვნილებების გაგება. ამიტომ თავს იჩენს კონფლიქტი მოსწავლეებს შორის. შესაძლებელია კონფლიქტი მასწავლებლებსა და მოსწავლეებს შორისაც მოხდეს. მოსწავლეებისადმი ძალიან მკაცრი ან ძალიან ლოიალური დამოკიდებულება იწვევს პროტესტის რეაქციას, რადგან მოზარდობის ასაკში ბავშვები მასწავლებლებში, პირველ რიგში, ადამიანურ თვისებებს აფასებენ. მასწავლებელს უნდა ესმოდეს თავისი მოსწავლეების, პატივისცემით ეპყრობოდეს მათ, უნდა შეეძლოს მათი აყოლიება და ა.შ. მშობლების მსგავსად მასწავლებელიც მოზარდის თვალში ძალაუფლების მქონე პირია, რომელსაც შეუძლია დასჯა და შექება, ის გარკვეულ სფეროში ცოდნის ავტორიტეტული წყაროა. მასწავლებელი ამავე დროს მეგობარი უნდა იყოს. მოსწავლეების აზრით, იდიალური მასწავლებელი არის ის, რომელსაც აქვს:

1. გაგების, თანაგრძნობის უნარი, ანუ მათ სურთ მასწავლებელში დაინახონ გულითადი მეგობარი;
2. პროფესიული კომპეტენტურობა, სათანადო ცოდნის დონე და ამ ცოდნის გადმოცემის უნარი;
3. მისთვის მინიჭებული უფლებების სამაგალითოდ გამოყენების უნარი.¹

ძალადობის ფორმები დაწყებით კლასის მოსწავლეებში:

ბულინგი 21-ე საუკუნის ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული ძალადობის ფორმა სკოლებში. იგი ძირითადად სკოლებში გვხვდება. ამერიკის შეერთებული შტატების განათლების დეპარტამენტი ბულინგს განმარტავს, როგორც სხვა ადამიანისათვის ზიანის მიყენებას ან მის მცდელობას, ეს არის განმეორებით ჩადენილი ნეგატიური ქმედება, რომელიც იწვევს ფიზიკურ თუ ფსიქოლოგიურ ტრავმას. ბულინგი ერთგვარ სოციალურ მოვლენას წარმოადგენს, რომელიც სპეციალისტების მტკიცებით ძირითადად დამახასიათებელია ორგანიზებულ ბავშვთა კოლექტივისათვის, პირველ რიგში ეს არის სკოლა. ბავშვთა საზოგადოებაში ძალადობის მსხვერპლი შეიძლება გახდეს ნებისმიერი მოზარდი, თუმცა ბულინგის მსხვერპლნი უფრო მეტად ხდებიან რაიმე ნიშნით განსხვავებული ბავშვები, იქნება ეს ფიზიკური თუ ფსიქოლოგიური, ეთნიკური, რელიგიური და ა.შ. ბულინგის მოტივაცია კი სხვადასხვაგვარი - შურისძიება, კონკურენცია, მიუღებლობა, მორჩილება ლიდერისადმი, სამართლიანობის აღდგენა და

1 Drew N., 1995)

სხვ. ძირითადად ბულინგის დაყოფა ხდება ოთხ ტიპად:²

1. ფიზიკური ბულინგი - ბულინგის ყველაზე ძალადობრივი ფორმა, რომელიც გულისხმობს ფიზიკური ზიანის მიყენებას ან მის მცდელობას. მისი ფორმებია: ჩხუბი, თმის მოქაჩვა, პირადი ნივთების განზრახ დაზიანება და სხვა.

2. ფარული ბულინგი - ეს არის მორალური და ემოციური ძალადობის ფორმა, რომელიც პირდაპირ არ არის მიმართული ობიექტისადმი. მაგ: ტყუილები, ჭორების ძალადობის ფორმები დაწყებით კლასის მოსწავლეებში გავრცელება, სხვა მოსწავლეებთან დამცირება, მოსწავლის სოციალურ იზოლაციაში მოქცევა და სხვ.

3. ვერბალური ბულინგი - არის ბულინგის ყველაზე გავრცელებული ფორმა. ამ შემთხვევაში მოსწავლის დამცირებას და მასზე ძალადობას აქვს ვერბალური ხასიათი. მისი ფორმებია: დაცინვა, შეურაცხყოფა, ღირსების შელახვა, დაშინება. 4. კიბერ-ბულინგი -- განსხვავდება ბულინგის სხვა ფორმისაგან, რამეთუ ის სექსუალურ მიზნებს უკავშირდება, თუმცა ტრადიციული "ბულინგის" მსგავსად, შესაძლოა მოიცავდეს დამამცირებელი სახელების შერქმევას, თავდასხმასა და შანტაჟის სერიოზულ საფრთხეებს. სკოლებში ვხვდებით მოსწავლეებს, რომლებიც განეკუთვნებიან ე.წ. „მაღალი რისკის“ კატეგორიას. ბავშვები ხასიათდებიან გამოხატული აგრესიულობითა და იმპულსური ქცევებით.

მათი ძირითადი მახასიათებლებია: აგრესიული ქცევა თანატოლებთან, გამომწვევი და თავხედური ქცევა უფროსებთან და თანატოლებთან, სპონტანური, დაუფიქრებელი რეაგირება მოვლენაზე ან სიტუაციაზე, ყურადღების მიქცევის დაუოკებელი სურვილი, დანაშაულის გრძნობის სუსტი განცდა, სხვებთან ურთიერთობაში ეგოისტუტი დამოკიდებულება, რაც გამოიხატება, სხვისთვის საუბრის განწყვეტინებასა და საკუთარი აზრების ნაშთიკრებაში. ბულინგის დროს ქცევებში შეინიშნება: მეტსახელების შერქმევა; დაცინვა; მუქარა; ხელისკვრა; ჯგუფიდან გარიყვა; სხვა ბავშვის შესახებ დამამცირებელი, უცენზურო წარწერების გაკეთება; ნივთების ან ფორმის წართმევა; იგნორირება; მუშტებით ან ფეხით ცემა; ცილისწამება და სხვა.³ ძალადობის ფორმები დაწყებით კლასის მოსწავლეებში სკოლაში ბავშვებს შორის კონფლიქტურ სიტუაციებს მათი აგრესიულობა იწვევს. საკუთარ აგრესიას ისინი ხშირად ძალადობის სხვადასხვა ფორმებით გამოხატავენ.

„აგრესია“ ლათინური სიტყვაა და თავდასხმას ნიშნავს. აგრესია - ეს არის ადამიანის ბუნებრივი საპასუხო რეაქცია სხვა ადამიანის ქმედებაზე ან გარემო პირობებზე, რომელიც საფრთხეს უქმნის მის ფიზიკურ ან ფსიქიკურ კეთილდღეობას, ხოლო

აგრესიულობა - ეს არის ადამიანის ხასიათის თვისება, მოქმედების სტრატეგია, რომლის დროსაც ადამიანი უფრო ხშირად ირჩევს აგრესიას, როგორც საპასუხო რეაქციას გარემოზე და სხვა ადამიანებზე. სიცოცხლის პირველ თვეებში ბავშვი გარემო ფაქტორებსა და გამღიზიანებლებზე ორგვარ რეაქციას გამოხატავს: ის ან კმაყოფილია, ან რალაციით გაღიზიანებული, ხმამაღლა ტირის და უფროსებს საშველად იხმობს. ასაკის მატებას ემოციების გამოხატვის მრავალფეროვნება მოსდევს, შესაძლოა გაჩნდეს აგრესია. აგრესია შეიძლება გამოვლინდეს ნებისმიერ ასაკში. თვეების ბავშვის ყვირილი, ტირილი, უხეში მოძრაობები არის ბავშვის მცდელობა გამოხატოს ემოციები და არის აგრესიის გამოვლინება. თუმცა ეს არის საპასუხო რეაქცია არახელსაყრელ პირობებზე. რაც შეეხება ჩვევას, ის ყალიბდება იმ შემთხვევაში, თუ ბავშვი ხვდება, რომ ეს არის სასურველის მიღებისა და ურთიერთობის საუკეთესო საშუალება. აგრესიულ ქცევად შეიძლება ჩაითვალოს სიტყვიერი შეურაცხყოფა, იგნორირება, მუქარა, ცემა. განასხვავებენ ორი ტიპის აგრესიას:

1) ინსტრუმენტული აგრესიის დროს აგრესია არის არა მიზანი, არამედ რალაციის მოპოვების საშუალება. მაგალითად, როცა ბავშვი გამოხატავს ფიზიკურ ძალადობას მეგობარის მიმართ, რომელმაც მისი სათამაშო აიღო, ამით ის ძალადობის ფორმები დაწყებით კლასის მოსწავლეებში ცდილობს, დაიბრუნოს საკუთარი ნივთი.

2) მტრული აგრესიის მიზანი კი ადამიანისთვის ზიანის მიყენებაა. აგრესიის ეს ტიპიც, თავის მხრივ, ორგვარია: პირდაპირი და ირიბი. ა) პირდაპირი აგრესიის შემთხვევაში აგრესიული ქცევა მიმართულია იმ პიროვნების მიმართ, რომელმაც გამოიწვია აგრესია. ბ) ირიბი აგრესიის შემთხვევაში აგრესიული ქმედება ვერ ან არ ხორციელდება მისი გამომწვევის მიმართ და გადადის სხვა, ხშირად უფრო სუსტ ადამიანებსა და არსებებზე, ან საგნებზე. ირიბი აგრესიის შემთხვევად შეგვიძლია მივიჩნიოთ ჭორების გავრცელებაც იმ ადამიანის შესახებ, ვისი წყენინებაც გვინდა და ერთგვარი შანტაჟიც - არის შემთხვევები, როცა ბავშვები ერთმანეთს ემუქრებიან: „თუ ნინიკოსთან ითამაშებ, მე შენ აღარ გემეგობრები!“ - სკოლამდელ ასაკში უმთავრესად ინსტრუმენტული აგრესიაა გავრცელებული. კბენა, ხელის კვრა, ნივთების სროლა, ყვირილი - ეს ყველაფერი შეიძლება მოჰყვეს საყვარელი სათამაშოს წართმევას ან ბავშვისთვის მიუღებელ ნებისმიერ ქმედებას, თუნდაც ისეთს, რომელიც მისივე უსაფრთხოებისა და კეთილდღეობისთვისაა გამიზნული. ზრდასთან ერთად აგრესიის გამოხატვის ფორმები იცვლება. ასევე აგრესიის ფორმებია: ფიზიკური აგრესია - ფიზიკური ძალის გამოყენება; ვერბალური აგრესია - სიტყვიერი აგრესია ან ყვირილი, კივილი; გაღიზიანება - ნეგატიური გრძნობების გამოხატ-

2 Berger, Kathleen Stassen (2014

3 Stopbullying, 2017

ვის მზადყოფნა; წყენა; უნდობლობა, ეჭვიანობა; ნე-
გატივიზმი.

აღსანიშნავია, რომ ბიჭებს ახასიათებთ უფრო
პირდაპირი და ფიზიკური აგრესია, ხოლო გოგონებს
უფრო ვერბალური და არაპირდაპირი. ეს შეიძლება
ნაკლებ შესამჩნევი იყოს, მაგრამ არანაკლებ მტკიე-
ნეული. ხანდახან ბავშვებს არ ყოფნით სოციალური
უნარები ან თვითკონტროლი იმისათვის, რომ მარ-
თონ საკუთარი საქციელი. როცა ბავშვები სიტყვე-
ბით ვერ გამოხატავენ თავიანთ გრძნობებს აგრესიის
მომენტში, ისინი ხდებიან იმედაცრუებულნი. სხვა
დროს კი, მათ არ შეუძლიათ ბრახის მზარდი დონის
მართვა. ორივე შემთხვევაში აუცილებელია, ბავ-
შვებს ვასწავლოთ მისაღები გზები მსგავსი პრობლე-
მების თავიდან აცილებისათვის. ძალზე მნიშვნელო-
ვანია სოციალური ფაქტორი – ოჯახი, ბაღი, სკოლა,
მეგობრები, ნიგნები, რომლებსაც უკითხავენ ან თა-
ვად კითხულობენ ბავშვები, ფილმები, რომლებსაც
უყურებენ... ეს ყველაფერი, რა თქმა უნდა, გავლენას
ახდენს მათი ხასიათის ჩამოყალიბებაზე. სკოლამ-
დელ ასაკში ბავშვებს ახასიათებთ მიზაძევა. მისაბაძი
ობიექტი შეიძლება იყოს აღმზრდელი, მულტფილმის
გმირი, მეზობელი... და თუ ის ობიექტი აგრესიულად
იქცევა, ბავშვიც ბაძავს მას. არსებობს მოსაზრება,
რომ კონფლიქტურ ოჯახებში მცხოვრებ ბავშვებს
უფრო მეტად უყალიბდებათ სამყაროზე ძალადობ-
რივი წარმოდგენა. ისინი საფრთხეს ხედავენ იქ, სა-
დაც ის არ არის, ნებისმიერ წარუმატებლობას, თანა-
ტოლების მხრივ თუნდაც ნეიტრალურ დამოკიდებუ-
ლებას მტრულ განზრახვად აღიქვამენ და აგრესიას
იყენებენ როგორც თავდაცვის საშუალებას, თუმცა
მათ არავინ ემუქრება. “ყველა მე მეჩხუბება და ამ-
იტომ ვჩხუბობ”, – ასე იმართლებენ თავს. როცა შინ
ფიზიკურად სჯიან, ისინი სწავლობენ, რომ ცემა არის
სირთულის დაძლევის წარმატებული გზა. აგრესიის
გამომწვევი კიდევ ერთი ფაქტორია გადაჭარბებული
ან დაქვეითებული თვითშეფასება. ამ შემთხვევაში
ბავშვი აგრესიულ ქცევას იყენებს სხვებზე ბატონო-
ბისთვის და უგულვებელყოფს მსხვერპლის ტკივილს.
იმედგაცრუება, გეგმების ჩამლაც ინვესტ აგრესი-
ულ ქცევას. ბავშვი შესაძლოა ძალადობის ფორმები
დანყებით კლასის მოსწავლეებში 30 გაბრაზდეს იმ-
ის გამო, რომ დედამ ეზოში არ ჩაუშვა და ჯავრი უმ-
ცროს დაზე ან ძმაზე იყაროს. რაც შეეხება კონკრე-
ტულად მოზარდების აგრესიას -- არსებობს უამრავი
მიზეზი, რომელმაც შეიძლება მოზარდებში აგრესია
განაპირობოს. ესენია: უფროსების მაგალითი, თუ
ბავშვი იზრდება გარემოში, სადაც აგრესიულობა
ნორმაა, ის მაგალითს იღებს და „ჩვეულ ენაზე“ გას-
ცემს პასუხს. ხშირად ეს გარემო არის ოჯახი, სკოლა,
ეზო... პროტესტი – ხშირად უფროსები ან თანატო-
ლები აიძულებენ, უბრძანებენ ბავშვს მოიქცეს ისე,
როგორც მას არ უნდა და ეს შეიძლება აგრესიის მი-
ზეზი გახდეს. ინფანტილიზმი – ხშირად აგრესიული

მოზარდის ფსიქიკური და კალენდარული ასაკი არ
ემთხვევა ერთმანეთს, ამ შემთხვევაში მას ჯერ არ
აქვს გათვითცნობიერებული ქცევის ნორმები, რა-
მაც შეიძლება აგრესია გამოიწვიოს. მოზარდების
„უცნაური“ იუმორის გრძნობა, რომელსაც უფროსე-
ბი ვერ უკეთებენ სწორ ინტერპრეტაციას. მოზარდის
პათოლოგიური ხასიათი, მომატებული აგზნებადობა
და კონფლიქტურობა (ყველაზე მძიმე მიზეზი) აგრე-
სია სიგნალია, რომ ბავშვის ცხოვრებაში ყველაფერი
რიგზე არაა. აგრესიის გამოვლენის ერთ-ერთი ძირი-
თადი მიზეზი მშობლის არასაკმარისი ყურადღებაა.
აგრესიული ქმედებით ბავშვები ზოგჯერ სწორედ
ყურადღების მიპყრობას ცდილობენ. მიზეზი შესაძ-
ლოა ზედმეტად მკაცრი მშობლებიც გახდნენ, ასევე
აგრესიას ინვესტ მშობლების გადაჭარბებული ყუ-
რადღებაც, ბავშვის ზედმეტად განებივრება. ასეთ
პირობებში გაზრდილი ბავშვი ყოველ აკრძალვას ან
მოთხოვნის დაუკმაყოფილებლობას აგრესიით უპ-
ასუხებს. აგრესიის ერთ-ერთი ძალადობის ფორმები
დანყებით კლასის მოსწავლეებში გამომწვევი მიზე-
ზი საკუთარი თავით უკმაყოფილებაა. ბავშვისთვის
(და არამარტო ბავშვისთვის) მნიშვნელოვანია, რომ
ის უპირობოდ უყვარდეთ, ამით იგი საკუთარი თავის
სიყვარულს სწავლობს. თუ ბავშვს არ ეყვარება სა-
კუთარი თავი, ის ვერ შეძლებს სხვის სიყვარულს, ამ
შემთხვევაში კი აგრესია სავსებით ლოგიკური ხდე-
ბა. აუცილებელია ბავშვებთან განვახორციელოთ
პოზიტიური აღმზრდელობითი ღონისძიებები. მათ
სჭირდებათ ისწავლონ პრობლემის გადაჭრის პოზი-
ტიური ტექნიკები. მშობლებმა და მასწავლებლებმა
უნდა შეუქმნან ბავშვებს ისეთი გარემო, სადაც მათ
შეეძლებათ დაისწავლონ პოზიტიური სოციალური
ქცევა სანინალმდეგოდ აგრესიულის, მტრულის და
ანტისოციალურისა. აგრესიული ქცევის შემჩნევის-
თანავე საჭიროა მისი აღმოფხვრა და საუბარი იმის
შესახებ, რატომ არის ასეთი ქცევა მიუღებელი. საუბ-
არი სამომავლოდ არ უნდა გადავდოთ, რადგან ბავ-
შვი შესაძლოა ვერ მიხვდეს, მისი რომელი საქციელი
არ მოეწონათ.⁴

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. დადიანი, თ. (2017). კონფლიქტები სასკოლო
სივრცეში. თბილისის უნივერსიტეტი.
2. დენი, დ. (2011). შუამავლობა კონფლიქტურ სი-
ტუაციაში.
3. გაფრინდაშვილი რ. ბანძელაძე მ. სოციალური
ფსიქოლოგია, თბ., 2003;
4. ემოციური ინტელექტი, ანთოლოგია, 2013
5. Kutner, 2016
6. Stopbullying, 2017
7. Drew N. , 1995
8. Berger, Kathleen Stassen ,2014

4 Kutner, 2016